

KS. STANISŁAW DYK

PSALM RESPORSORYJNY JAKO ŹRÓDŁO HOMILII MSZALNEJ

THE RESPONSORIAL PSALM AS THE SOURCE OF THE MASS HOMILY

A b s t r a c t. The Responsorial Psalm, along with the other Lectionary readings, permanent texts or seasonal elements of the Mass for a given day are the basic sources for the homily. The homily comprises an integral part of the Liturgy of God's Word and is an important interpretation for the context of the remaining readings in the Lectionary. It helps us to meditate on the Word of God, and in this way it is of great value for the liturgy and pastoral ministry. For these reasons, the psalm cannot be underestimated in preparing and delivering the homily. As a source for the homily, the responsorial psalm must be correctly interpreted. The psalm's hermeneutics requires discovering the relationships between the psalm's contents and other readings so as to find allusions to the mystery of Christ observed in a given celebration. Next, such a Christological context in the psalms ought to help us search for exegetical feelings and existential experiences among the participants of the liturgical gathering. In this way, the homily can become a Christological interpretation of their human experiences and point to the response which the faithful can give to the Lord who is being revealed in the psalms.

Key words: the Mystery of Christ; responsorial psalm; liturgical celebration; homily; Lectionary; interpreting the Word of God; the listeners' life experiences.

Psalm responsoryjny wraz z innymi czytaniem Lekcjonarza oraz z tekstami „stałych lub zmiennych części Mszy danego dnia” (euchologium) jest podstawowym źródłem homilii (OWMR¹ 65). Stanowi on „integralną część”

Ks. prof. dr hab. STANISŁAW DYK – kierownik Katedry Homiletyki w Instytucie Liturgiki i Homiletyki KUL; adres do korespondencji: ul. I. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin; e-mail: standyk@kul.pl

¹ KONGREGACJA KULTU BOŻEGO I DISCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*, Poznań: Pallottinum 2004.

liturgii słowa Bożego (OWMR 61; WLM² 19). Z tej też racji w celebracji liturgicznej nie wolno go opuszczać ani zastępować innymi tekstami, niebiblijnymi (OWMR 61; RS³ 62). Jako stały tekst Lekcjonarza psalm responsoryjny stanowi ważny kontekst interpretacyjny dla pozostałych czytań mszalnych. Sprzyja on medytacji słowa Bożego, dlatego posiada „wielkie znaczenie liturgiczne i duszpasterskie” (OWMR 61; WLM 19). Stąd też w dokumentach Kościoła znajdziemy zalecenie, aby ustawicznie pouczać wiernych „o przyjmowaniu słowa Boga przemawiającego w psalmach oraz o tym, jak psalmy stają się modlitwą Kościoła” (WLM 19). Tego rodzaju pouczenia powinny znaleźć swoje miejsce w homilii. Wymaga to jednak, aby sami duchowni „mieli głębsze zrozumienie psalmów według znaczenia, jakie im nadaje liturgia” (WLM 19). Chodzi tu głównie o funkcję psalmu w celebracji liturgicznej, motywy wyboru danego psalmu oraz o związek psalmu i refrenu z czytaniem (por. WLM 19) oraz o chrześcijański sposób jego interpretacji. Problematyka ta stanie się treścią poniższego opracowania. Oczywiście wzięte tu zostaną pod uwagę jedynie te aspekty zagadnienia, które bezpośrednio łączą się z przepowiadaniem homilijnym. Uzasadnieniem takiej refleksji jest również fakt, że w większości komentarzy do czytań mszalnych psalmy są pomijane lub traktowane powierzchownie⁴. Rodzi to niebezpieczeństwo, że w taki sam sposób potraktuje je także współczesny homilista, który w komentarzach tych poszukuje właściwego zrozumienia tekstów Lekcjonarza.

1. FUNKCJA PSALMU RESPONSORYJNEGO W CELEBRACJI LITURGICZNEJ

Psalm responsoryjny jest tekstem biblijnym, zawiera więc w sobie słowo Boże. Stąd należy podkreślić najpierw jego kerygmatyczną funkcję. Wykonanie psalmu jest głoszeniem słowa Bożego⁵. Podstawową funkcją psalmu re-

² ŚWIĘTA KONGREGACJA KULTU BOŻEGO, *Wprowadzenie do drugiego wydania Lekcjonarza mszalnego*, Poznań: Pallottinum 2011.

³ KONGREGACJA KULTU BOŻEGO I DISCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Instrukcja „Redemptionis sacramentum” – o tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią*, Rzym 2004.

⁴ Por. M. GOONAN, *Odpowied Bogu psalmem. Refleksje nad psalmami responsoryjnymi. Rok A-B-C*, Kraków: Wydawnictwo „Salwator” 2002, s. 5.

⁵ R. PIERSKAŁA, *Psalm responsoryjny w posoborowej reformie liturgicznej*, w: *Mysterium Christi*, t. I: *Fundamentalne rzeczywistości liturgii*, red. W. Świerzawski, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu 2012, s. 199.

sponsoryjnego w celebracji liturgicznej jest pogłębienie słowa Bożego. Poprzez powtarzający się refren prowadzi on do utrwalenia słowa Bożego w pamięci zgromadzenia liturgicznego, a tym samym do wcielenia tego słowa w życie. Psalm jest zatem medytacją słowa Bożego, jego poetycko-lirycznym streszczeniem, jego „echem” i interpretacją (por. OWMR 61). Psalm jest także modlitewną, liryczną odpowiedzią na usłyszane słowo Boże. Wówczas zgromadzenie odpowiada Bogu objawiającemu się w słowie także słowem Bożym przybierającym formę modlitwy⁶. W ten sposób Bóg jakby sam uczy swoje dzieci rozmowy ze sobą (por. Jr 1,9) – człowiek dialoguje ze słowem Bożym za pomocą słowa Bożego⁷. Dzięki tej responsoryjnej funkcji psalm sprzyja także czynnemu uczestnictwu wiernych w celebracji liturgicznej. Podobną, responsoryjną funkcję pełni w celebracji także wyznanie wiary (*credo*) oraz modlitwa powszechna (por. OWMR 67,69).

Na responsoryjną funkcję psalmu należy zwrócić szczególną uwagę zwłaszcza w celebracjach okresu zwykłego w ciągu roku. W pozostałych okresach bowiem wszystkie czytania Lekcjonarza tematycznie łączą się ze sobą. W drugim czytaniu znajdujemy wtedy wskazówkę, jaka winna być odpowiedź Kościoła na zbawienie otrzymane w sakramencie, w którym uobecnia się misterium Chrystusa. W czytaniach mszalnych na okres zwykły w ciągu roku drugie czytanie nie łączy się treściowo z pozostałymi (por. DH⁸ 19) i to właśnie w psalmie responsoryjnym znaleźć można wiele wskazówek, jak przyjąć do swego życia słowo Boże, jak poprzez konkretną decyzję egzystencjalną wpisać się w misterium Chrystusa obchodzone w danej celebracji (por. DH 146).

2. ZWIĄZEK PSALMU RESPONSORYJNEGO Z CZYTANIAMI MSZALNYMI

Ponieważ funkcja psalmu responsoryjnego polega na medytacji słowa Bożego oraz na modlitewnej odpowiedzi na to słowo, to jasnym jest, że dla

⁶ Por. B. NADOLSKI, *Leksykon liturgii*, Poznań: Pallottinum 2006, s. 1259 n.; R. PIERSKAŁA, *Psalm responsoryjny w posoborowej reformie liturgicznej*, s. 199-201. Zob. J. KUŹMIKI, *Integracyjny charakter psalmu responsoryjnego*, „Kaliskie Studia Teologiczne” 2(2003), s. 251-259.

⁷ Por. R. KIELCZEWSKI, *Teologia mszalnej liturgii słowa*, w: *Eucharystia w duszpasterstwie*, red. A.L. Szafranski, Lublin: TN KUL 1977, s. 148 n.

⁸ KONGREGACJA KULTU BOŻEGO I DYSCIPLINY SAKRAMENTÓW, *Dyrektorium homiletyczne*, Poznań: Pallottinum 2015.

poprawnego zrozumienia jego wymowy w danej celebracji odkryć należy jego powiązanie z pozostałymi tekstami Lekcjonarza. Chodzi o to, aby wskazać czytanie, które w psalmie jest medytowane i znajduje w nim modlitewną odpowiedź. Związek psalmu z czytaniem jest różnorodny i może posiadać następującą konfigurację:

– Najczęściej odnosi się do pierwszego czytania (por. DH 19). Jest jego modlitewnym komentarzem⁹. Zharmonizowany z pierwszym czytaniem może być (zależnie od rodzaju literackiego) błaganiem, hymnem pochwalnym, lamentacją, skargą, okrzykiem uwielbienia, mądrościowym pouczeniem, upomnieniem itd.¹⁰ Harmonizacja z pierwszym czytaniem nie jest jednak żelazną regułą. Kiedy w pierwszym czytaniu lub w liście apostoelskim cytowany jest fragment jakiegoś psalmu, wówczas Lekcjonarz wybiera go jako psalm responsoryjny. Na przykład w trzecią niedzielę wielkanocną, cyklu A, w pierwszym czytaniu z Dz 2,14.22-28 cytowany jest Ps 16(15),8-11 i on też, poszerzony o wersety 1-2a.5.7, staje się psalmem responsoryjnym.

– Gdy w Ewangelii dnia cytowany jest fragment jakiegoś psalmu, staje się on psalmem responsoryjnym i spełnia rolę antycypowanej odpowiedzi danej orędziu ewangelicznemu. Tak jest na przykład w pierwszą niedzielę Wielkiego Postu, cyklu C, Ps 91(90), 1-2.10-15 zostaje tu wybrany w związku z perykopą Łk 4,1-13, która cytuje 11 i 12 werset tego psalmu.

– Często zdarza się, że Lekcjonarz wybiera jako psalm responsoryjny ten tekst, który wykazuje literacko-tematyczny związek z pierwszym czytaniem. Na przykład w czwartą niedzielę zwykłą w ciągu roku, cykl C, Ps 71(70), 1-4a.5-6ab.17 zostaje połączony z tekstem Jr 1,4-5.17-19. Pierwsze czytanie opowiada bowiem o Bogu, który poznał Jeremiasza, zanim został ukształtowany w łonie swej matki. Psalmista zaś wychwala Boga, który był jego podporą i opiekunem „od łona matki” (Ps 71,6).

– Lekcjonarz wybiera na psalm responsoryjny także ten tekst, którego treść uzupełnia i rozwija tematykę proklamowanego słowa Bożego. Na przykład w siedemnastą niedzielę zwykłą w ciągu roku, cykl B, Ps 145(144),10-11.15-18 dołączony jest do pierwszego czytania z 2 Krl 4,42-44. W tekście z Księgi Królewskiej czytamy o Elizeuszu polecającemu pewnemu człowieko-

⁹ Por. S. DYK, „*Co głosić, aby wierzyli*”. *Studium homiletyczne Lekcjonarza mszalnego*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013, s. 52; M. GOONAN, *Odpowiem Bogu psalmem*, s. 5; por. F. FERRARIS, *La mensa della parola e dell'Eucaristia. Per ben celebrare con il Lezionario e il Messale*, Milano: Paoline 2008, s. 90.

¹⁰ Por. S. ŁACH, *Psalmy. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz liturgiczno-święteczny*, Poznań: Pallottinum 1986, s. 42-55.

wi z Baal Szalisha rozdać niewielką ilość chleba grupie stu ludzi. Prorok argumentuje tę czynność następująco: „Podaj ludziom i niech jedzą, bo tak mówi Pan: «Nasycą się i pozostawią resztki»” (2Krl 4,43). Psalm z kolei zawiera wypowiedź, która ściśle koresponduje ze słowami Elizeusza: „Oczy wszystkich wyglądają Ciebie, Ty zaś dajesz im pokarm we właściwym czasie. Ty otwierasz swą rękę i wszystko, co żyje, nasycasz do woli” (Ps 145,16).

– Bywa też i tak, że Lekcjonarz wybiera na niektóre uroczystości czy niedziele okresów o szczególnym znaczeniu teksty, których starożytna tradycja liturgiczna używała przy tych okazjach – na przykład w uroczystość Bożego Narodzenia we Mszy w dzień śpiewa się Ps 98(97),1-6¹¹.

3. CHRZEŚCIJAŃSKA-CHRYSOLOGICZNA INTERPRETACJA PSALMU RESPONSORYJNEGO

Homilia, czerpiąc swoją treść z psalmu responsoryjnego, nie może przyjąć formy egzegetycznego lub szkolnego pouczenia o wymowie psalmu responsoryjnego. Należy pamiętać, że homilia jest przede wszystkim przepowiadaniem misterium Chrystusa objawionego w tekstach świętych, które „zawsze jest w nas obecne i działa, zwłaszcza w obrzędach liturgicznych” (KL 35,2; por. DH 12-14)¹². Podstawowym celem homilii jest służba owemu misterium tak, aby mogło ono oddziaływać na wiernych z całą zbawczą mocą. Wszystkie teksty Lekcjonarza niejako krążą wokół misterium Chrystusa (lub jego aspektu), które zostaje objawione w tekście ewangelijnym. Należy je zatem interpretować (podobnie jak wszystkie czytania mszalne) w duchu chrystologicznym (por. WLM 5)¹³, zwłaszcza zaś w kontekście misterium Paschy, która zawsze uobecnia się w Eucharystii. W ten sposób celebrowanie liturgiczne jest „szkołą”, która ukazuje, jak Pismo św. objawia Chrystusa¹⁴. Także psalmy są zatem, jak stwierdzają autorzy *Dyrektorium homiletycznego*, przykładem

¹¹ R. DE ZAN. «*I molteplici tesori dell'unica Parola*». *Introduzione al Lezionario e alla lettura liturgica della Bibbia*, Padova: Messaggero di Sant'Antonio 2008, s. 88-90. Zob. L. DEISS, *Le Psaume responsorial*, „La Maison-Dieu” 166(1986), s. 61-81.

¹² Por. F. FERRARIS, *La mensa della parola e dell'Eucaristia*, s. 43-46.

¹³ R. DE ZAN, *Leggere la Bibbia nella liturgia*, „Rivista Liturgica” 88(2001), nr 6, s. 876.

¹⁴ Por. G. VENTURI, *Il lezionario, catechesi narrativa della Chiesa*, „Rivista Liturgica” 71(1984), nr 1, s. 72-75; N. BONNEAU, *Biblia a liturgia*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, red. W.R. Farmer, Warszawa: Wydawnictwo Księży Werbistów VERBINUM 2001, s. 118 n.

tego, „jak Kościół czyta Pismo w świetle Chrystusa” (DH 50). Pomagają one zatem w aktualizacji słowa Bożego w celebracji liturgicznej.

Jeśli więc psalm responsoryjny łączy się na przykład z pierwszym czytaniem, to należy pamiętać, że razem z pierwszym czytaniem powiązany jest on siecią tematycznych zależności z tekstem ewangelijnym, w którym objawione jest misterium obchodzone w danej celebracji (por. DH 149). Należy pamiętać, że związek danego psalmu responsoryjnego z daną celebracją liturgiczną – z czczonym (obchodzonym) misterium Chrystusa ukazany został najczęściej w refrenie psalmu responsoryjnego.

Bardzo użytecznym zabiegiem hermeneutycznym będzie również odnalezienie psalmu responsoryjnego w księdze „Liturgii Godzin”. Tam bowiem poszczególne psalmy opatrzone są antyfonami, które odnoszą się do misterium Chrystusa, zwłaszcza zaś do Jego Paschy. Antyfony te pomogą homiliście odczytać dany psalm w duchu chrystologicznym i chrześcijańskim: „niezależnie od tego, w jakich realnie okolicznościach powstały, pojmujemy je przez pryzmat tajemnicy Chrystusa i Jego Kościoła” (DH 24).

Warto dodać, że egzegeza patrystyczna odczytywała psalmy na dwa sposoby: jako głos Chrystusa, który woła do Ojca i jako głos Kościoła, który zwraca się do swego Zbawiciela¹⁵. Św. Augustyn połączył potem te dwa wymiary przedstawiając psalmy jako głos całego Chrystusa: Głowy i Ciała (Kościoła). W ten sposób Augustyn dokonał pełnej chrystologizacji psalmów. Psalmy stają się zatem modlitwą Kościoła w świetle misterium Chrystusa, a misterium to przybiera konkretny kształt w poszczególnych momentach roku liturgicznego. Psalmy są poematami głęboko opisującymi człowieka, ale o tyle, o ile wyrażają uczucia i misterium Chrystusa¹⁶. Psalmy mogą zatem stać się

¹⁵ Chrystologiczna interpretacja psalmów stosowana była w egzegezie takich ojców Kościoła, jak: Orygenes, Euzebiusz, Atanazy, Hilary z Poitiers, Ambroży, Chryzostom, Teodor z Mopswestii, Teodoret i Augustyn. Por. S. ŁACH, *Psalmy*, s. 63. Podstawową zasadą hermeneutyki biblijnej Orygenesego było założenie, że każdy szczegół Pisma św. wskazuje na Chrystusa i Jego dzieło. Zasadę tę opierał na fakcie, że Pismo Święte ma jednego i tego samego autora, jakim jest Bóg objawiający się w Chrystusie. W całym Piśmie św. obecny jest Chrystus, który do doskonałości doprowadził trudne do zrozumienia słowa Starego Testamentu – w gorzkich wodach starego Prawa zostało zanurzone drzewo krzyża i dzięki temu stały się słodkie. Orygenes odczytywał zatem psalmy jako proroctwo o Chrystusie. To Chrystus jest w centrum wszystkich jego homilii o psalmach. Por. A. BANDURA, *Wstęp*, w: *Orygenes. Hieronim, Homilie o Księdze Psalmów*, Kraków: Wydawnictwo WAM 2004, s. X-XIII.

¹⁶ T. BAĆ, *Psalmy Liturgii Godzin i paschalna interpretacja*, w: *Misterium Chrystusa w roku liturgicznym*, red. J. Nowak, Poznań: Hlondianum 2012, s. 329 n. Zob. B. FISCHER, *Christological Interpretation of the Psalms Seen in the Mirror of the Liturgy*, „Questions Liturgiques” 71(1990), s. 227-235.

praktyczną szkołą współodczuwania z Chrystusem, oddychania Jego uczuciami, wpisywania swej egzystencji w życie Chrystusa, rozumienia swego losu w świetle Jego życia. Pamiętajmy, że psalmami modlił się Chrystus. Czynił je także przedmiotem swej egzystencji. Odczytując je w aspekcie chrystologicznym, zaczynamy bardziej rozumieć także i własne życie, w którym przecież powtarza się to, co dokonało się w życiu Zbawiciela. W ten sposób psalmy orientują w kierunku obchodzonego misterium Chrystusa, które ma być przedłużone w życiu chrześcijan (por. DH 146). Ułatwiają one homiliście głoszenie Chrystusa, który pragnie przeżywać swoje misteria w egzystencji wierzących; głoszenie Chrystusa, który zmartwychwstał, żyje i zbawczo działa w ich codzienności. To dzięki urzeczywistnieniu owego spotkania Chrystusa z życiem słuchaczy homilia otrzymuje swą pełną skuteczność zbawczą – staje się słowem nadziei; słowem, które uwalnia; słowem, które włącza we wspólnotę z Chrystusem i upodabnia do Niego.

Psalmy, ukazując stan ludzkiego ducha, pomagają tym samym usytuować ludzkie doświadczenie w kontekście danego misterium. To właśnie psalmy są bardzo użytecznym narzędziem w interpretacji ludzkiego doświadczenia w świetle Chrystusowego misterium. One przecież oddają całą gamę doświadczeń i uczuć człowieka, który przed Bogiem się żali, modli, raduje, z Bogiem się spiera, Boga wychwala, w Bogu pokłada nadzieję itp. Psalmy należy traktować „jako ekspresję radości, smutków czy nawet skarg, które wchodzi w skład naszej osobistej relacji z Bogiem” (DH 24)¹⁷: „Chrześcijanin uczy się z nich najgłębszego doświadczenia Chrystusa, Jego kontaktu z Ojcem, a ponieważ są one również doskonałym dziełem sztuki, odbijającym przeżycia duszy ludzkiej, odkrywa w nich własne doświadczenia. Dojrzewa także w tym jednym, najistotniejszym doświadczeniu ludzkiego życia, mianowicie w zbliżeniu się do Boga przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym. Doświadcza coraz bardziej Boga, przepelniony radością i pokojem. [...] Śpiewany i rozważany psalm przynosi ucieszenie, pokój serca. Jego obrazowość, antropologiczne zakorzenienie, egzystencjalne i pełne mocy słowo o potędze miłości i miłosierdzia Boga, liryczny nastrój, melodia – uciszają nas wewnątrz, kładą kres wszelkiemu niepokojowi. Stwarzają niezbędny klimat do tego, by usłyszane słowo Boże zapuściło głęboko korzenie”¹⁸.

¹⁷ „Psalmy są modlitwą i pobudzają nas do własnej modlitwy. Mogą nam dostarczyć odpowiednich słów do wyrażenia naszej miłości, nadziei, dziękczynienia, złości, radości, zmartwienia, rozpaczy, chwały. W psalmach możemy znaleźć słowa potrzebne do wyrażenia każdego możliwego uczucia względem Boga”. M. GOONAN, *Odpowiem Bogu psalmem*, s. 6.

¹⁸ R. PIERSKAŁA, *Psalm responsoryjny w posoborowej reformie liturgicznej*, s. 202 n.

Aby dokładniej wyrazić ową ekspresję uczuć człowieka w relacji z Bogiem, spójrzmy dla przykładu na czytania mszalne II niedzieli Wielkiego Postu, cyklu B. Pierwsza lektura (Rdz 22,1-2.9-13.15-18) opowiada o ofierze Abrahama. W perykopie tej Bóg już po raz drugi wzywa go do radykalnego posłuszeństwa. Pierwszym wezwaniem było polecenie opuszczenia swej przeszłości – rodzinnego kraju, krewnych (por. Rdz 12). Tym razem Bóg wzywa go do wyrzeczenia się swej przyszłości (ofiara z syna Izaaka). Izaak jest synem „umiłowanym” i „jedynym”. Jest to najtrudniejsza próba w życiu Abrahama i zarazem gest jego największego posłuszeństwa Bogu. Nie podejmuje on żadnej polemiki z nakazem Pana, choć sam musi odpowiedzieć na pytania swego syna (Rdz 22,7-8). Gdy po raz pierwszy Abraham okazał posłuszeństwo Bożemu słowu, jako nagrodę i dowód błogosławieństwa otrzymał syna. Teraz wezwany jest, aby złożyć w ofierze tego samego syna, który jest dowodem Bożej wierności. Wydaje się zatem, jakby z tą ofiarą miały spłonąć wszystkie obietnice i słowa Boga. Czytanie to nie mówi jednak nic o uczuciach towarzyszących Abrahamowi przy składaniu ofiary z Izaaka. Wnętrze patriarchy zdaje się odkrywać przed uczestnikami zgromadzenia liturgicznego właśnie psalm responsoryjny (Ps 116B,10.15.16-17.18-18): „Nawet wtedy ufałem, gdy mówiłem: «Jestem w wielkim ucisku»” (Ps 116B,10). Autor psalmu znajduje się, podobnie jak Abraham, w sytuacji cierpienia i niebezpieczeństwa. Znajduje jednak siłę w wierze, która jest drogą do zwycięstwa: „Ty rozerwałeś moje kajdany” (w. 16). Psalm ten jest hymnem dziękczynnym za otrzymaną łaskę i ratunek. Mieszają się tutaj uczucia smutku, słabości, śmiertelnej pułapki z pamięcią o Bożej pomocy i nadzieją zmartwychwstania. Podstawowym przesłaniem psalmu jest zachęta do złożenia całkowitej ufności w Boga, który zwycięży zło i śmierć fizyczną. W ten sposób psalm jest doskonałym komentarzem do wszystkich czytań tej celebracji, a jednocześnie pomaga w interpretacji chrześcijańskiego życia. Psalm wskazuje homiliście, jak ma umocnić wiarę chrześcijan podejmujących paschalną (wielkopostną) drogę. Ma on mianowicie ogłosić swoim słuchaczom, że wszelkie cierpienie czy śmierć osoby wierzącej jest dla Boga bolesnym przeżyciem – nasze życie i śmierć pozostaje dla Niego zawsze czymś bardzo cennym¹⁹.

¹⁹ S. DYK, *Współczesne przepowiadanie misteriów publicznego życia Jezusa*, s. 140.

*

Podsumowując powyższe refleksje warto przytoczyć przestrożę zawartą w *Dyrektorium homiletycznym*. „Nie należy ignorować psalmu responsoryjnego, ten bowiem został tak dobrany, żeby współbrzmiał z czytaniem ze Starego Testamentu i Ewangelii. Homiliście nie wolno zakładać, że jego słuchacze samorzutnie dostrzegą te związki, lecz powinien je wskazać w przepowiadaniu” (DH 146). Psalm responsoryjny powinien zostać właściwie zinterpretowany przez homilistę. W tym celu należy odkryć powiązanie psalmu z innymi czytaniem. Następnie w psalmie powinno się odnaleźć nawiązanie do misterium obchodzonego w danej celebracji. Homilista powinien również nabyć biegłości w odnajdowaniu odniesienia do paschy Chrystusa, której celebracja liturgiczna jest anamnezą. Dzięki temu psalm staje się pieśnią chwały wspólnoty odkupionej przez śmierć i zmartwychwstanie Pana. Dopiero w takim chrystologicznym kontekście homilista może szukać w psalmach uczuć i doświadczeń egzystencjalnych uczestników zgromadzenia liturgicznego. W ten sposób homilia stać się może chrystologiczną interpretacją ludzkiego doświadczenia oraz wskazać na odpowiedź, jaką wierni mają dać objawiającemu się w psalmach Panu. Dzięki temu homilia osiąga pełną skuteczność zbawczą.

BIBLIOGRAFIA

- BAĆ T., *Psalm Liturgii Godzin i paschalna interpretacja*, w: *Misterium Chrystusa w roku liturgicznym*, red. J. Nowak, Poznań: Hlondianum 2012, s. 328-343.
- BANDURA A., *Wstęp*, w: *Orygenes. Hieronim. Homilie o Księdze Psalmów*, Kraków: Wydawnictwo WAM 2004, s. X-XIII.
- BONNEAU N., *Biblia a liturgia*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, red. W.R. Farmer, Warszawa: Wydawnictwo Księży Werbistów VERBINUM 2001, s. 117-124.
- DE ZAN R., *Leggere la Bibbia nella liturgia*, „*Rivista Liturgica*” 88(2001), nr 6, s. 869-880.
- DE ZAN R., *«I molteplici tesori dell'unica Parola»*. Introduzione al Lezionario e alla lettura liturgica della Bibbia, Padova: Messaggero di Sant'Antonio 2008.
- DEISS L., *Le Psaume responsorial*, „*La Maison-Dieu*” 166(1986), s. 61-81.
- DYK S., *„Co głosić, aby wierzyli”*, *Studium homiletyczne Lekcjonarza mszalnego*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013.
- FERRARIS F., *La mensa della parola e dell'Eucaristia. Per ben celebrare con il Lezionario e il Messale*, Milano: Paoline 2008.
- FISCHER B., *Christological Interpretation of the Psalms Seen in the Mirror of the Liturgy*, „*Questions Liturgiques*” 71(1990), s. 227-235.

- GOONAN M., Odpowiem Bogu psalmem. Refleksje nad psalmami responsoryjnymi. Rok A-B-C, Kraków: Wydawnictwo „Salwator” 2002.
- KIEŁCZEWSKI R., Teologia mszalnej liturgii słowa, w: *Eucharystia w duszpasterstwie*, red. A.L. Szafranski, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1977, s. 87-163.
- KONGREGACJA KULTU BOŻEGO I DYSZYPLINY SAKRAMENTÓW, Instrukcja „Redemptionis sacramentum” – o tym, co należy zachowywać a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią, Rzym 2004.
- KONGREGACJA KULTU BOŻEGO I DYSZYPLINY SAKRAMENTÓW, Dyrektorium homiletyczne, Poznań: Pallottinum 2015.
- KONGREGACJA KULTU BOŻEGO I DYSZYPLINY SAKRAMENTÓW, Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego, Poznań: Pallottinum 2004.
- KUŹMICKI J., Integracyjny charakter psalmu responsoryjnego, „Kaliskie Studia Teologiczne” 2(2003), s. 251-259.
- ŁACH S., *Psalmy. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz liturgiczno-święteczny*, Poznań: Pallottinum 1986.
- NADOLSKI B., *Leksykon liturgii*, Poznań: Pallottinum 2006.
- PIERSKAŁA R., Psalm responsoryjny w posoborowej reformie liturgicznej, w: *Mysterium Christi, t. I: Fundamentalne rzeczywistości liturgii*, red. W. Świerzawski, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu 2012, s. 193-203.
- ŚWIĘTA KONGREGACJA KULTU BOŻEGO, Wprowadzenie do drugiego wydania Lektjonarza mszalnego, Poznań: Pallottinum 2011.
- VENTURI G., Il lezionario, catechesi narrativa della Chiesa, „Rivista Liturgica” 71(1984), nr 1, s. 52-79.

PSALM RESPONSORYJNY JAKO ŹRÓDŁO HOMILII MSZALNEJ

S t r e s z c z e n i e

Psalm responsoryjny wraz z innymi czytaniem Lektjonarza oraz z tekstami stałych lub zmiennych części Mszy danego dnia jest podstawowym źródłem homilii. Stanowi on integralną część liturgii słowa Bożego oraz ważny, interpretacyjny kontekst pozostałych czytań Lektjonarza. Sprzyja medytacji słowa Bożego, przez co posiada wielkie znaczenie liturgiczne i duszpasterskie. Z tych też racji psalmu nie wolno lekceważyć w przygotowaniu i wygłoszeniu homilii. Psalm responsoryjny jako źródło homilii wymaga poprawnej interpretacji. Hermeneutyka psalmu domaga się odkrycia powiązania treści psalmu z innymi czytaniem oraz odnalezienia odniesienia do misterium Chrystusa obchodzonego w danej celebracji. W takim chrystologicznym kontekście należy następnie szukać w psalmach uczuć i doświadczeń egzystencjalnych uczestników zgromadzenia liturgicznego. W ten sposób homilia stać się może chrystologiczną interpretacją ludzkiego doświadczenia oraz pomocą w odnalezieniu odpowiedzi, jaką wierni mają dać objawiającemu się w psalmach Panu.

Słowa kluczowe: misterium Chrystusa; psalm responsoryjny; celebracja liturgiczna; homilia; Lektjonarz; interpretacja słowa Bożego; doświadczenie życiowe słuchaczy.